

Adatok a gyöngyösi oktatás történetéhez 1945-ig, különös tekintettel a Sóház iskola működésére

Molnár József

ABSTRACT: *Facts about the history of education in Gyöngyös up to 1945, with special regard to the Sóház primary school. The author gives an account of the school history of the Hungarian county-town Gyöngyös from the Middle Ages to 1948. Between 1390–1526 25 students went abroad from Gyöngyös in order to study at foreign universities.*

The Grammar School was founded by the Jesuits in 1634 on the request of the town council, today it is a state school. In most part of his essay, the author deals with the development of primary schools through the history of the Sóház School.

Száz éve, hogy Gyöngyösön a községi elemi iskolákat – a várossal kötött megegyezés alapján – államosították. Szükségesnek tartjuk áttekinteni – vázlatosan – a gyöngyösi iskolák államosítás előtti helyzetét, foglalkozni az államosítás utáni állapotokkal és részletesebben szólni az Alsóvárosi – a gyöngyösiiek által Sóháznak nevezett elemi iskola (ma 3. sz. Általános Iskola) történetéről 1945-ig.

Gyöngyösön a közoktatásügy és iskoláztatás a középkorba nyúlik vissza, amikor az egyház és papjai törődtek az oktatásügygel. Gyöngyös plébánia iskolájáról nem sokat tudunk, 1301-ben a Szent Bertalan templom mögött volt fallal és árokkal kerítve.¹ Ezekben az iskolákban maga a plébános tanította a papi hivatásra készülő papjelölteket, a klerikusokat. A gyakorlatban sajátították el a legfontosabb tudnivalókat, az olvasást (ha írni nem tudott, az nem volt baj), a hit legfőbb tanait, az imákat, a katolikus vallási szertartásokat és az ahhoz szükséges latin nyelvű énekeket. Egy-egy ilyen iskolában alig pár „tanuló”, klerikus volt. A plébános oktatta a keresztény hit alapvető igazságaira a felnőtteket, a gyermekeket részben a templomban, de a szállásán is. Az olvasni és énekelni tanítás, volt a középkori plébániai iskola feladata.

Valószínűleg a városi kiváltságokat megszerző Szécsényi Tamás unokái Szécsényi Frank és Simon telepítették le a ferences szerzeteseket városunkban az 1370–80-as években.² Tudjuk azt, hogy a középkorban a kolostorokban elemi iskolák voltak, melyben a szerzetesek a papi életre készülő ifjakat oktatták. Így volt ez Gyöngyösön is.

A leányok nevelése is hamar megkezdődött a településen, mert 1480 körül Rozgonyi János országbíró özvegye Bánfi Dorottya a ferences kolostortól nem messze, a mai református templom környékén (mai Almásy Pál Mezőgazdasági Középiskola és a hozzá tartozó Szent Lélek kápolna területe is ide tartozott) letelepítette a begina apácákat – Szent Ferenc

¹ Dezséri BACHÓ László 1943. 57–. 58.

² DRASKÓCZY István 1984. 112.

rendi szerzetesnöket – akik főként lányok nevelésével foglalkoztak. Az apácák 1538. után elhagyták városunkat.³ A XVI. sz. első harmadáig Gyöngyösön három iskola volt: a Szent Bertalan-templom plébániai, a Ferencrendi kolostorban levő kolostori fiú és a begina apácák által vezetett leányiskola.

Feltétlenül meg kell említenünk, hogy 1390. és 1526. között legalább 25 gyöngyösi diák tanult külföldi egyetemeken: Bécsben 14; Krakkóban 10; 1 pedig ismeretlen helyen volt.⁴

A XVI-XVII-XVIII. századokban igen jelentős volt Gyöngyösön a reformátusok iskolája, melynek első említése 1573-ból való, de már előbb is létezett, tanítóit pedig 1711-ig név szerint is ismerjük.⁵

Gyöngyös mezőváros tanácsa kezdeményezésére 1634-ben gimnáziumot alapítottak, melyben a tanítást jezsuita szerzetesek végezték.⁶ A ferences kolostorban a ferencesek időként működtettek középfokú iskolát, sőt néha még főiskolát is – de csak a saját papképzésüket szolgálták. A XVII. században a ferences és jezsuita középiskolák mellett városunkban református középiskola is működött⁷ a törökök kiűzéséig, 1688-ig.

A XVIII-XIX. században a városi tanács elég sok rendeletében foglalkozott úgy az elemi, mint a gimnáziumi oktatás problémáival.⁸

A XVIII. század közepén a volt begina-ház helyén harmadrendű nővérek részére házat és iskolát építettek, melyben lányok elemi iskolai tanításával foglalkoztak.⁹

A XVIII. században még volt a városunkban plébániai iskola, Gyöngyös mezőváros tanácsa 1768-ban átvette az egyháztól a tanító tartásának a terhet, 1786-ban pedig azt alkalmazta a város tanácsa (tehát világi szervezet) a normális iskolában, akit arra alkalmasnak talált.¹⁰ 1771-ben a gyöngyösi plébániai iskolában függetlenített iskolamester volt, melyet a városi tanács alkalmazott a plébános jóváhagyásával.¹¹

1776. augusztus 5-én Mária Terézia 8 tankerületet állít fel az országban. Az egyes tankerületek élén álló főigazgató és népiskolai tanfelügyelő felügyeleti joga kiterjed a kerületük valamennyi alsó, közép-és felsőfokú iskolájára. Felettes szervük a Helytartótanácsához tartozó Tanulmányi Bizottság.¹² A királynő a magyarországi tanügyi igazgatás állami hivatali szerveinek felállítása után osztrák mintára kívánta átszervezni a magyarországi alsófokú oktatást, mely Norma-módszer néven vált ismertté, de alkotójáról, Felfíger Ignác sagani (Szilézia) Ágoston rendi apátról sagani-módszernek is nevezték. Ahol az alsófokú oktatásban a sagani módszert vezették be, azt az iskolát nevezték Norma iskolának.¹³ Mária Terézia 1777. augusztus 22-én kiadta az oktatásügyet szabályozó rendeletét – a Ratio Educationist –, melyet kötelezővé tett. Az állam által irányított és ellenőrzött egységes iskolai rendszert és közoktatást vezet be és a felekezeti iskolákat állami felügyelet alá helyezi.¹⁴

3 DRASKÓCZY István 1984. 113.

4 KOVÁCS Béla 1983. 5–41.

5 MONOK István 1986. 15–29.

6 VÁGÓ Ferenc 1896. 5–6.

7 SZAKÁLY Ferenc 1984. 175.

8 KOVÁCS Béla 1984. 27–320.

9 MOLNÁR József 1992/a március 29–30.

10 SOÓS Imre 1992. 16.

11 SOÓS Imre 1992. 10.

12 BENDA Kálmán 1982. II. 588.

13 SOÓS Imre 1992. 12–13.

14 BENDA Kálmán 1982. II. 589.

A Ratio Edicationis a városokban és mezővárosokban fő elemi iskolák felállítását írja elő, melyet Gyöngyös város tanácsa 1779. június 19-i tanácsülési határozata alapján 1779. november 9-én meg is nyitottak 3 tanítóval.¹⁵ A Norma iskolában nemcsak a gyermekeket tanították, hanem a falusi iskolákban tanító iskolamestereknek is átképzéseket tartottak, 1799-től Gyöngyösön is. A tanult anyagról, a módszertani tapasztalatcseréről a falusi tanítók az iskolafelügyelőnél vizsgáltak, míg a tanfolyam vezetője, a gyöngyösi Norma iskola kijelölt tanára volt.¹⁶

A gyöngyösi Norma iskola új épületének építése már 1780-tól napirenden volt, ezen évtől a város által bérbe vett házban folyt a tanítás.¹⁷ 1793-tól a gimnázium földszintjén helyezték el. 1799–1802 között a legjelentősebb gyöngyösi építőmester Rabl Károly felépítette a Norma iskola egyemeletes épületét a gimnáziummal szemben, a mai Szent Korona ház mellett, a Szent Bertalan templom telkén. (Ma a helyén a Csemege Julius Meinel üzlete van.) A földszinten lakott a kántor és az orgonista, 3 tantermét 405 tanulóra méretezték.¹⁸

1863-ban Gyöngyösön a következő iskolák voltak: egy főelemi iskola 4 osztállyal és ugyanennyi tanítóval, ez volt az u. n. Norma iskola. Két alsó elemi iskola: az egyik a Ferencrendiek plébániájához tartozott (ez a kolostor területén volt, vagy attól kissé délebbre helyezkedett el – M. J.), a másik a Solymos utcában (a Petőfi u. 67. sz. – M. J.), melynek épületét 1000 Pengő forinton Panker János közbirtokostól vette meg a város. Ezt az iskolát 1841-ben alakították ki. Ezen két iskolához egy-egy leányiskola is kapcsolódott. A reformátusoknak 4 osztályos, egy tanárral működő iskolájuk volt. (Ez valószínűleg a mai Református Lelkészi Hivatal épületében kapott helyet – M. J.) Az izraelitáknak is volt 4 osztályos főelemi iskolájuk (valószínűleg a Nagy Patak partján, a mai Eszperantó utcában, szemben az izraelita templommal – M. J.) 4 tanító, 1 segédtanító és 1 kézimunka tanítónővel. A gimnázium 5 osztállyal és 7 tanárral a mai Zeneiskola épületében működött.¹⁹ 1863-ban tehát 2 főelemi, 4 alsó elemi, összesen 6 elemi iskola, 1 gimnázium és 1 óvoda volt városunkban.

Az iskolákat a város adókból és egyéb jövedelmeiből tartotta fenn. Ez nagy teherterhel volt Gyöngyösnek, hiszen 1861-ben az összes bevétel 23588 Forint 21 krajcár (osztrák értékű) és ebből az iskolákra – a gimnáziummal együtt – 4560 Ft 30 krajcárt költöttek.²⁰

Az alsóvárosban egy leányiskola is volt – ez a harmadrendű apácák által vezetett iskola. Ennek az iskolának a helyén épült fel és kezdte meg működését 1868. november 1-jén a Mária Valéria Intézet, 4 tanteremmel és munkaiskolával a Szent Vince Nővérek vezetésével. Ez az intézet biztosított az 1894-ben megnyílt Polgári Leányiskola vidéki tanulói számára internátust. Óvoda is működött falai között (fiúk és lányok részére).²¹

Időrendi sorrendben haladva szólni kell az iparostanoncok oktatásáról.

A gyöngyösi Iparostanonc Iskolát a 23439/1882. VKM rendelete alapján a városi képviselőtestület határozata értelmében 1882. november 1-jén nyitották meg a Norma iskolában. A hét 3 napján volt tanítás: kedd, péntek: 17–19 óráig; nyáron 18–20 óráig, vasárnap 9–12-ig rajzot oktattak. A szegénysorsú tanoncokat iskolaszerekkel és tankönyvekkel a város látta el, míg a jobb módúak megvették azt. 3 osztály iparos volt, míg a kereskedő

15 SOÓS Imre 1992. 19.

16 SOÓS Imre 1992. 30.

17 ETHEI SEBŐK László 1880. 233.

18 VOIT Pál 1978. 141. 143.

19 HORNER István 1863. 90–91.

20 HORNER István 1863. 56–69.

21 MOLNÁR József 1992/a március 30.

1. fotó A Norma iskola, később központi fiúiskola
(Mátra Múzeum Fotótár 9339. sz.) Reprodukció: Lónyainé Nagy Éva

2. fotó A Polgári Leányiskola
(Mátra Múzeum Fotótár 9330. sz.) Reprodukció: Lónyainé Nagy Éva

tanulók külön osztályba jártak. Az iskolát a város tartotta fenn. Az állandó tantestületet 1891. szeptember 27-én szervezték meg, mely 8 tanárból és 1 pénztárcsi könyvelőből állt. A gyöngyösi iskolák államosítása érintette a tanoncképzést is. 1894. szeptember 1-jén az igazgató Demjanovich Theodor munkácsi népbanki főkönyvelő, okleveles polgári iskolai rajztanár lett. A tanulókat nappal tanították. Az iskolát a Német utcai iskolában helyezték el²², (Török Ignác utca, a mai Kolping Oktatási Központ helyén volt – M. J.)

3. fotó Fejérváry Józsefné sz. Cseörgheő Amália,
a róla elnevezett Árvaház alapítója.
Reprodukció: Barok András

Fejérváry Józsefné (Cseörgheő Amália) 1879. augusztus 4-i végrendeletében alapítványt tett Gyöngyös és környéke elhagyott leányai számára. Ezt az USA-ban élő menyé 1883-ban pótalapítványával kiegészítette oly kikötéssel, hogy az alapítvány római katolikus jellegű maradjon. Ennek tőkéből az intézet 1885. május 12-én elkészült, fel is szentelték és 10 árva lány és 3 irgalmas Szent Vince nővér lett a lakója. A gyöngyösi iskolák 1894. évi államosítása után a gyöngyösi vallásos szülők kérésére az Árvaházban 2 osztályos iskolát építettek, melyet 1900. október 28-án felszenteltek ugyan, de csak 1915-ben készült el. Ez az őse a mai Felsővárosi Iskolának.²³

1883–1890 között a filoxéra kipusztította Gyöngyösön és környékén a régi szőlőket. Ez olyan csapás volt a város gazdasági életére, hogy még a lakosság csökkenését is maga után vonta. Míg 1880-ban Gyöngyös lakóinak létszáma 16. 124 volt, 1900-ban márcsak 15. 878 fő.²⁴

A fő vasútvonal is elkerülte a várost, a nagyipar nem alakult ki. Ilyen körülmények között, mikor is a közoktatásra a város akkori állami adójának 43,6%-át fordította, nem tudta tovább fenntartani évszázados iskoláit. Balogh Gyula polgármester és Kemény János városi tanácsos (tanügyi előadó, iskolatügyi tanácsos) hosszú tárgyalás után megnyerte a helyi egyházak támogatását, s a város képviselőtestülete 1894. április 29-én – a Mária Tanoda kivételével – egyhangúlag kimondta a községi és – az egri érsekség beleegyezése folytán – a római katolikus felekezeti iskolák és óvodák államosítását.²⁵ Az államosítás városunkban 2 községi városi, 3 római katolikus elemi fiú és leányiskolát és 2 római katolikus óvodát érintett.²⁶

22 A GYTÉ 1933. 3–12.

23 MOLNÁR József 1992/b. október 29–31.

24 Magyar Statisztikai Közlemények. 1912. 374–377.

25 A GYÁEFLIÉ. 1914. 4.

26 MOLNÁR József 1992/b. október 29.

A város a községi és római katolikus felekezeti tanítókat állami tanítókká nevezte ki, 3 új tanítót alkalmazott és 12 hitoktatói állást szervezett. A nem római katolikus vallású tanulókat egyházaik hitoktatói tanították hittanra. Az óvónők létszámát is emelték. A város évente 30 ezer Korona hozzájárulást fizetett az államnak, új iskolákat is épített (elemi iskolák és gimnázium), továbbá ezek fenntartásáról és fűtéséről is gondoskodott. Az iskolák vezetését Tóth Kálmán igazgatóra bízta.²⁷ A munkamegosztás miatt 1899-ben két iskolakörzetet alakítottak ki. Halápi János igazgató vezette a Központi Fiú- és Leány (a Norma), a Kertészházi és az Alsóvárosi Fiúiskolát, Vargha Tivadar pedig a Felsővárosi Fiú- és Leányiskola és az óvodák igazgatója lett.²⁸ 1903. évben az Alsóvárosi Fiú- és Leányiskolából külön iskolakörzetet alakítottak ki Józsa György állami tanító vezetésével.²⁹ Így 3 iskolakörzet alakult ki Gyöngyösön: a Központi, a Felsővárosi és az Alsóvárosi.³⁰

1900-ban gazdasági ismétléskörzetet szerveztek városunkban fiú- és leányosztályokkal, ahol a szőlőművelő lakosok gyermekeinek szőlő, gyümölcs, konyhakerti növények ápolását és női kézimunkát tanították.³¹

A településen voltak iskolai célra bérelt épületek, ilyen volt a Német utcában³², a Szent Orbán templom körüli kis utcában a Hóstyán és más, ma már beazonosíthatatlan helyen.

Gyöngyös város 1889. november 6-i közgyűlése a „Sóház” épületét 4 tantermes iskolává javasolta átalakítani, a városban levő községi iskolák állandó elhelyezésének tárgyalásakor. A költségekre 6000 Ft kölcsönt vett fel és az átalakítási tervet is elkészítette. Azon osztályok részére, amelyeknek nem tudtak helyet biztosítani az épületben, más helyiségekről és annak költségeiről is a városnak kellett gondoskodnia. A Sóház átalakítására kiírt pályázatot 1891. március 6-án Pápai Mihály nyerte el tervvázlatával. A jóváhagyott tervet Heves vármegye rendkívüli bizottsági közgyűlése 1892. május 27-én elfogadta. Közben az építkezés folyt, 1892. augusztus 8-án a vállalkozónak az elvégzett munka 2/3 részét, 4000 Ft-t a városi tanácsülés kifizetni rendelt. 1894. november 5-én Balogh Gyula polgármester a Gyöngyösi Takarékpénztártól felvett 6000 Ft kölcsönt teljesen kifizette, melybe a Sóház iskolává történő építése került.³³

A Sóház iskolává alakítása 1891–1894. között megtörtént.

A Sóház iskola, a mai 3. sz. Általános Iskola régi épülete, – Jókai u. 30. sz. – két utcára nyílik, a Jókaira, illetve az épületegyüttes hátánál lévő Sóház utcára, mely előtt a Sóház tér van. A Jókai u. 30. sz. épületet (a régi Csapó utcában) Gyöngyös város 1790–92-ben építtette Rabl Károly építőmesterrel. Farkas Vendégfogadó volt a neve. Az épületet 1820-ban és 1844-ben javítják.³⁴ A város vendégfogadója 1861-ben³⁵, s még 1863-ban is³⁶, csak a XIX. század végén lett iskola.³⁷

27 A GYÁEFLIÉ. 1914. 4.

28 A GYÁEFLIÉ. 1900. 4.

29 A GYÁEFLIÉ. 1904. 4.

30 A GYÁEFLIÉ. 1904. 18. 20.

31 A GYÁEFLIÉ. 1902. 64–65.

32 A GYÁEFLIÉ. 1902. 3.

33 HmL. GYVL. V. 101/b. 3170 CCLXXXVI/11 1885. I. félév; V. 101/b 395. CCCXXVI/32.

34 VOIT Pál 1978. 123–124.

35 HORNER István 1863. 57.

36 HORNER István 1863. 93.

37 VOIT Pál 1978. 124.

4. fotó A Sólház iskola Jókai utcai homlokzata (Mátra Múzeum Fotótár 1506. sz.)
Reprodukció: Lónyainé Nagy Éva

Gyöngyös város 1885. évi kataszteri térképén a tárgyalt épületnek főhomlokzata és jobb-oldali melléképülete olyan mint ma, a telek is a mai Sólház térig (akkor még rendezetlen terület) nyúlik, és a térre néző részen kis alakú melléképület – valószínűleg istálló – állt.³⁸ Mivel közelében volt az Angyal Csárda – ez már Gyöngyöspüspöki faluban az Egri Érsek-séghez tartozott –, így a fogadó forgalma visszaesett. 1880-ban már nem működik Gyöngyösön a Farkas Vendégház.³⁹ Ezt az épületet használhatták só raktározására és innen a név, mely átment a gyöngyösiek köztudatába és később az iskolára is olyan tartósan, hogy még napjainkban, az átépítés után 100 évvel is így nevezik az iskolát. Az épület az iskolává történő átépítésekor kapta eklektikus stílusú homlokzatát.⁴⁰

A Gyöngyösi Állami Elemi Fiú- és Leányiskolában 1895–1896. tanévben június 16–20 között tartották meg a hittan évfárá vizsgáikat. Itt találkozunk az Alsóvárosi (Sólházi) iskola I-IV. o. fiú, a Kertészházi Fiú- és Leányiskola I-II-III. fiú és II-III. leányosztályaival.⁴¹ Melyik épületben volt a Kertészházi Fiú- és Leányiskola? A Zrínyi utca 10–12. sz földszintes épület helyén volt Kertész Antal gyöngyösi építkezési vállalkozó kétemeletes nagy lakóépülete, mely az Alkotmány utcára is nézett. Itt állt az u. n. Kertészházi Iskola, mely iskolai célokra bérelt épület. Ma már nincs meg, mert az 1944. évi harcokban megsérült,

³⁸ Gyöngyös város Kataszteri térképe 1885.

³⁹ ETHEI SEBŐK László 1880. 7.

⁴⁰ VOIT PÁL 1978. 124.

⁴¹ Hml GYVL. 101/b 318. CCL XXXVI/54 1896. év

eladták, új tulajdonosai az építési anyagért lebontották és az egykori nagyméretű, kétemeletes ház helyén a mai két kis földszintes házat építették.

Az iskolák államosításakor a város vállalta új iskolaépületek építését. 1898–1899-ben emelték a gimnázium új épületét,⁴² majd sor került az elemi iskolákra is.

A város képviselőtestületi közgyűlése 1899. szeptember hó 17-én határozott az újonnan építendő elemi iskolák pályázatáról és Kertész Antal gyöngyösi építkezési vállalkozót bízta meg a Hanisz telken (az egykori Leánypolgári iskola Nagy patak parti része, a mai II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola emeletes épülete) és a Sóház telken építendő 4 osztályos Alsóvárosi Elemi Leányiskolák létrehozásával. Gajdóczki Antal gyöngyösi építész vezetésével 41 tagú építési bizottságot állítottak fel és a Sóház iskola építési vezetőjének Gajdóczki Antalt nevezték ki. A terveket Ohidi Légmán Imre építőmérnök készítette el, akit az építkezés megyei felügyeletével bízták meg. Ezen évben elkészült a szolgalakás⁴³ az udvari szárnyon a mai lépcsős terem mellett. Az építkezést tovább folytatták. A térre néző 4 osztályos új iskolaépület elkészült munkálataiért Kertész Antal az építési bizottságtól 1900. február 1-jén 3000 Ft összeg kifizetését kérte.⁴⁴ 1900. június elejére már mindkét iskola tető alatt volt, a munka nagyrészt elvégezték, ezért az 1900. június 13-i tanácsülés határozata szerint Kertész Antalnak 15. 446 Korona 12 fillért, a vállalt összeg 1/3 részét a város házipénztárából kifizették.⁴⁵ A még el sem készült iskolák bebútorozását sürgeti a királyi tanfelügyelő. A képviselőtestület 1900. november 4-i állásfoglalása: „hogy az iskolák felszerelésénél a régi, de a célnak teljesen jól és megfelelően átalakított bútorok is átveendőek, s illetve elfogandók, és hogy csak akkor kell az új bútorzat, ha annak a szüksége beáll.”⁴⁶ Kertész Antal a Hanisz telken és a Sóházi iskolánál épített állami elemi iskolák építkezési ügyében a leszámolási okmányokat 1900. december hónapban terjesztette be a polgármesternek, az építkezés teljes befejezése után, melyet a tanácsülés 1900. december 22-én tárgyalta. 1901. január 30-án Kovács Kálmán műszaki tanácsos, az egri építészeti hivatal főnöke a felépített 2 elemi iskola műszaki felülvizsgálatát 1901. február 8-ra tűzte ki, melyre meghívták Légmán Imre királyi mérnököt mint tervezőt és az építési munkálatok legfőbb ellenőrzőjét.⁴⁷

1901. év elejére elkészült a város által épített 2 új iskola a Sóház iskola ma Sóház térre néző épületrésze (4 osztály) és az udvari szárny egy része, valamint a Nagy Patak partján levő egyemeletes iskolaépület. Minckét iskola leányiskolaként szerepelt, az 1901–1902. tanévtől megkezdték bennük a tanítást.

Ezután is volt még iskolaépítés. Az 1908–1909-es tanév kezdetére elkészült a Felsővárosi Fiúiskola új épülete a Petőfi utca sarkán (az u. n. Csárda Iskola).⁴⁸ Az 1909–1910-es tanév kezdetére elkészült és megnyílt a Benepusztai (Mátrafüred) iskola, az egykori Csárda épületben (ma Bene-ház) 27 tanulóval (15 fiú, 12 leány).⁴⁹ Az 1910–11. iskolai évben az iskolaépületekben különösebb változás nem történt, kivéve hogy építkezés miatt a Központi

42 MISÓCZKI Lajos 1984. 77. 78. 80.

43 Hml. GYVL. CCLXXX IV/18. -1136/1899.

44 Hml. GYVL. CCLCCC VIII/43. V. 101/b 322 1901

45 Hml. GYVL. CCLXXXVIII. 115. V. 101/b. 322/1900.

46 Hml. GYVL. CCLXXX. VIII. 150. V. 101/b322. 1900.

47 Hml. GYVL. CCLXXXIX/25 V. 101/b 323. 1901. (itt mondom köszönetet a Hml két dolgozójának, dr. Csiffáry Gergely igazgató helyettes és dr. Nemes Lajos levéltáros uraknak önzetlen segítségükért).

48 A GYÁEFLIÉ. 1909. 3–12. 41–52.

49 A GYÁEFLIÉ. 1910. 3–10. 16. 38–45.

5. fotó A Söház iskola udvari része (Mátra Múzeum Fototár 1503. 1. sz.)
Reprodukció: Lónyainé Nagy Éva

Fiúiskola udvara (a Csemege Julius Meinl helyén) – a szomszédságában történt emeletráépítés miatt levegőtlené vált. Az iskola sötét, egészségtelen tantermei így még alkalmatlabbak lettek a tanítás céljaira.⁵⁰ Az 1904. augusztus 16-i gyöngyösi tűzvészben városunk és az iskolák jelentős kárt szenvedtek. Az összes elpusztult érték 1451 Korona volt.⁵¹

Az első világháború 1914-ben megkezdődött. 1914–1915-i első háborús év nagyon akadályozta a gyöngyösi iskolák munkáját. A városból 4 tanító vonult be. Az Alsóvárosi Iskolából Raffay Dezső, osztályát (I. b. fiúosztály, 45 tanulóval) Mátray Árpádné központi iskolai tanítónő vitte tovább. A tanítók szeptember 15-i gyűlésén 26 nő és férfi nevelő, 2 hitoktató valamint 6 óvónő elhatározta, hogy a háború végéig fizetésük 1 százalékát a hadba vonultak családjai megsegítésére felajánlja, mely összeget a Magyar Általános Hitelbank Gyöngyösi Fiókjához havonta beküldenek. VKM rendelete alapján a szülők fiúgyermekeit III. osztálytól kezdve a háborús helyzetre való tekintettel felmentették a mindennapos iskolába járás alól.

A városi képviselőtestület határozata szerint a 90 ágyas hadikórházat az Alsóvárosi Iskolában helyezték el, úgyszintén az Izraelita Szentegylet 25 ágyas kórházat is. (1914. október 15-i határidővel.) Ezután az iskola tanulói a Központi Fiú- és Leányiskolában félnapos tanításban vettek részt.

Október közepén a tanulók az erdőben szederlevelet szedtek teának a katonák részére. Az iskolás leányok a tanítók által szerzett pamutból hósapkát, csuklóvédőt és más eszkö-

⁵⁰ A GYÁEFLIÉ. 1911. 9.

⁵¹ KÁPLÁNY József 1909. 70. 71. 75. 79.

6. fotó Az 1898-99-ben épült gimnázium. Reprodukció: Dózsa Balázs

zőket készítettek a fronton harcolóknak. December 14-én újabb kórházakat helyeztek el Gyöngyösön, a Gimnázium és a Polgári Leányiskola kivételével lefoglalták az összes iskolát és óvodát. A karácsonyi szünetben egyes visszakapott óvodai és iskolai tanteremben hetenként háromszor félnapi tanítást tudtak szervezni. A tanítók részt vettek a háború céljaira való pénzgyűjtésben, a tanulók pedig 139,8 kg fémot gyűjtöttek.

A háború miatt szükség volt a földműves munkában még a gyerekek munkaerejére is, ezért az iskolai tanévet május végén befejezték. Az iskolai év végével, hogy a hadbavonult családtagjai nyugodtan végezhesék földművelő munkájukat, 2–6 éves gyermekeik részére országsszerte napköziotthonokat szerveztek. Gyöngyösön ezt a Fejérvárné-féle Római Katolikus Leányiskolában és az Alsóvárosi Óvodában állították fel.⁵²

Ezután egyre kevesebb adattal rendelkezünk az iskolák helyzetéről. Csak 1918–19-es évekből vannak ismereteink.

Nem volt elég Gyöngyösnek a világháború nyomorúsága, ezt még súlyosbította az 1917. május 21-i nagy tűzvész. Ekkor 559 lakóház és 1400 melléképület égett le, a tűzkár – Gyöngyöspüspököt is beleszámítva – 29. 568. 646 Korona volt. Több mint 8000 fő, a város lakosságának 40 százaléka maradt hajléktalanul.

Az iskolák közül a Norma Iskola, a Központi Fiúiskola és a Polgári Leányiskola melléképületei, a Német utcai, az Iparostanonc Iskola, valamint egy óvoda égett le.⁵³ Az Alsó-

52 A GYÁEFLIÉ. 1915. 2–16.

53 VÉBER János 1937. 87–89.

7. fotó Az 1901-ben felépült Alsóvárosi Állami Elemi Népiskola (Leányiskola),
mely az 1917. május 21-i tűzvészben leégett.
Reprodukció: Dózsa Balázs

városi Iskola fiúiskolai részét (Jókai u. 30. sz.) megmentették a tűzoltók és mások, míg a leányiskolai rész (az Alsóvárosi Iskola ma a térre néző régi épülete) leégett.⁵⁴

A tűz pusztítása az oktatói munkát még inkább hátráltatta.

Az Őszirózsás forradalom és 1919. március 21-től augusztus 1-ig a Tanácsköztársaság az 1918–1919-es tanév idejére esett. Ezen időszakban sok változás történt az iskolákban, különösen a tanítótestületek tevékenységében.

1919. március 21-én este a Központi Leányiskola földszinti összenyitható nagytermében tartotta a MSZDP Gyöngyösi Szervezete a budapesti események hatására gyűlését. Ezen nagy tömeg jelent meg.

Itt mondták ki a a gyöngyösi Katona Munkás és Paraszttanács megalakulását. Ezt másnap, 22-én jelentette be Junghancz Ferenc ács, a város polgármestere. A munkástanács vette kezébe Gyöngyös irányítását. Elsőként a városi tanítók alakították meg szakszervezetüket, melynek elnöke Havas Pál a Központi Iskola igazgatója lett, titkára pedig Bálint Károly gimnáziumi tanár.⁵⁵

A Tanácsköztársaság nyolcosztályos kötelező, ingyenes elemi iskola és egységes középiskola létesítését tervezte. Eltörölték az osztályzatokat és az érettségi vizsgát. A tanítást június 17-én vizsga nélkül fejezték be. A gimnáziumban a tanulók megfelelt (322 tanuló)

54 MISÓCZKI Lajos 1991. 34.

55 Dezséri BACHÓ László 1940. 81–84.

és nem felelt meg (44 tanuló) jelzésű bizonyítványt kaptak. A gimnáziumban diáktanács alakult.⁵⁶

A Tanácsköztársaság idején az iparostanoncok Ifjómunkás Szövetséget alakítottak, székhelyük a Kertész-házban volt.

Az elemi iskolák vezetését a direktórium vette át, az Alsóvárosi Iskola felügyeletét Havas Pál igazgatóra, a Felsővárosi ügyeit Imrefi József tanítóra, a Központi Iskolát pedig Nagy Lajos tanítóra bízta.⁵⁷

Tanító átképző tanfolyamokat is szerveztek, az első július 8-án kezdődött a gimnáziumban. Ezt Gyöngyösi Nándor hírlapíró vezette, a helyettese Vargha Tivadar elemi iskolai igazgató volt. Előadást tartottak többek között a Dózsa féle parasztháborúról. A hallgatók a tanfolyam végeztével bizonyítványt kaptak.⁵⁸

Április 7-én tanácsválasztást tartottak. Gyöngyösön 2 szavazóhelyiség volt, az egyik a Kereskedelmi Csarnokban (ma a Kereskedelmi Közép és Szakmunkásképző Iskola), a másik az Alsóvárosi Elemi Iskolában.⁵⁹

Júliusban a gyöngyösi direktórium 260 szegény sorsú munkás- és parasztyermeket üdültetett Mátrafüreden. A nyaraltatás megszervezésében nagy szerepet játszott Vargha Tivadar a Felsővárosi Iskola igazgatója. A nyaraló gyerekek jórésze is ezen iskolából került ki. A gyermekekre nevelők ügyeltek. A lányok az Alsó – ma Benevár Étterem, – míg a fiúk a Felső Vendéglőben laktak (ma már nincs meg, lebontották). A nyaraláshoz szükséges pénzt a gazdag gyöngyösiekre kivetett összegből és önkéntes adakozásból fedezték.

Augusztus 5-én újabb 140 gyermeket akartak nyaraltatni, de erre már nem került sor a Tanácsköztársaság alatt.⁶⁰

Az 1894-es államosítás sok változást hozott a gyöngyösi iskolák történetében, melynek első szakasza a Tanácsköztársaság bukásával zárul.

Röviden szólunk kell a beiskolázásról, az iskolaévről, az iskolai ünnepekről, a tanterületről, a szegény tanulók segélyezéséről és az iskolán kívüli munkáról.

Az iskolák államosításának köszönhető, hogy az 1899–1900-as tanévben már nem volt olyan iskolaköteles tanuló, akit nem irattak be iskolába. Az előbbi években az iskolába be nem írt tanulókat a tanítótestület közbenjárására, a hatósággal kényszerítették a mindennapos iskolalátogatásra. A beiskolázás szigorú megkövetelése eredményeképpen a Központi Leányiskolában új osztályt szerveztek. Nem kaptak újabb tanítót, ezért a Kertészházi Iskolában az I. és II. fiúosztályokat összevonták és az így felszabadult tanító oktatott az újonnan megnyitott osztályban. A gyöngyösi tanítók betegeskedő kartársaikat állandó helyettesítő tanító hiányában nehezen tudták pótolni. Egy érdekesség, mely jellemző e korszakra. A Felsővárosi Iskolakörzet igazgatójának: Vargha Tivadarnak a felesége, aki a Központi iskolában a III. leányosztályt tanította 6 heti szabadságot kapott, amikor László fia született.⁶¹ Cél volt az iskolai élet belső értékeinek fokozatos emelése, amit évente kitartó szívós munkával sikerült elérni, különösen a hazafias és vallásos erkölcsi nevelésnél. A különböző vallású tanulók minden ünnepnap nevelőik vezetésével vettek részt az istentiszteleteken, körmeneteken.

56 A GYFÉ. 1920. 2.

57 Dezséri BACHÓ László 1940. 103.

58 Dezséri BACHÓ László 1940. 161.

59 Dezséri BACHÓ László 1940. 104.

60 Dezséri BACHÓ László 1940. 104.

61 A GYÁEFLIÉ 1905. 3–24. 50–60.

A beiratás (minden évben, minden tanulót be kellett íratni) szeptember első napjaiban volt. Egyik iskolából a másikba átiratkozni nem lehetett, csak lakásváltozás esetén. A beiratási díj tanulónként 1 Korona, valamint 10 fillér értesítő díj. Minden évben nyomtatott értesítőt adtak ki a gyöngyösi iskolák közösen, mely tartalmazta az év eseményeit és a tanulók előmenetelét.) „Ezen díjak befizetése alól felmentésnek helye nincs”, idegen (máshonnan jött) tanuló még 8 Korona tandíjat is fizetett.⁶²

Az 1908–1909. évi XLVI. t. c. (törvénycikk) a népoktatás ingyenessé tételéről rendelkezett. Ennek értelmében megszűnt a legtöbb iskolában szokásos tandíj. A gyöngyösi iskolákban 80 fillér beiratási díjat kellett ezen évtől fizetni, mely alól szegénységi bizonyítvány alapján lehetett felmentést kérni. Az ismétlő iskola ingyenes volt. A felsőbb osztályokban sok a mulasztás, főként a szegény tanulónál, de hiányzásukat nem lehetett bírsággal büntetni, mert a legkevesebb összeget sem tudták behajtani.⁶³

A tanév szeptember első napjaiban „Veni sancte”-val (szentmise és utána évnyitó ünnepség) kezdődött és június 24–28 között „Te Deum”-mal (hálaadás, mise és évzáró ünnepség) fejeződött be. Június közepén osztály-és hittanvizsgákat tartottak, az iskolai gondnokság tagjainak elnöklete alatt. Ekkor a kiváló előmenetelű és a jó magaviseletű tanulókat megjutalmazták.

Érdekesek az iskolai ünnepségek időpontjai, melyeket az I. világháború végéig kevés változtatással megtartottak. Ezek a következők: a király nevenapja (I. Ferenc József – József nap, március 19), az áprilisi törvények szentesítési napja április 11. (és nem március 15-ét, a forradalom napját ünnepelték meg), a koronázás napja (1867. június 8-án koronázták meg I. Ferenc Józsefet magyar királlyá), tavasszal tanulmányi kirándulást szerveztek osztályonként, júniusban pedig majálist (legtöbbször Mátrafüreden, vagy akkori nevén a Benén).

Voltak – aránylag ritkán – különleges ünnepek is. A tanulók részt vettek például II. Rákóczi Ferenc fejedelem és bujdosótársai hamvai hazahozatalának gyöngyösi ünnepélyén 1906. október 28-án.⁶⁴ 1907. április 13-án a Madarak és fák napját, május 18-án osztályonként 1 órát Békenap címen tartottak meg, május 29-én a Csathó kertben gyermek majálist rendeztek.⁶⁵ 1909. szeptember 7-én Nemzeti Zászló ünnepélyt, 1910. április 8-án pedig gróf Széchenyi István emlékünnepélyt tartottak halálának 50. évfordulóján, mely alkalmakkor a tanítók diákjaiknak a nap jelentőségét méltatták.⁶⁶

A tanfelügyelő évente többször is meglátogatta az iskolákat. Ekkor értékelték az iskola és a nevelők munkáját.

A tanítótestületek évenként többször tartottak gyűlést, pl. 1899–1900. tanévben pedagógiai felolvasásokat, gyakorlati tanításokat szerveztek, részletes tantervet készítettek, meghatározták az egyes betűalakok előállításának (írásának) módját, hogy az írás tanítását egységesen végezhessek. Az 1905–1906. iskolai tanévben fontos előrelépést jelentett az új népiskolai tanterv kiadása, mely az iskolák belső életére gyakorolt hatást és legfőbb célkitűzése az oktatás, nevelés színvonalának az emelése volt. Előmozdítja a gyakorlati oktatást a reáltárgyak helyesebb elrendezésével. Különösen nagy súlyt helyez a helyesírás és fogalmazás fejlesztésére. Igen fontosnak tartja a testi nevelés, a művészeti tantárgyak, a kézügyesség oktatását. A következő tanévben a tantervet teljesen bevezetik, ezért a tanítótes-

62 A GYÁEFLIÉ 1900. 3–14. 49–58.

63 A GYÁEFLIÉ 1909. 3–12. 41–52.

64 A GYÁEFLIÉ 1907. 9 és DEZSÉRI Bachó László 1938. 95.

65 A GYÁEFLIÉ 1907. 3–12. 45. 53.

66 A GYÁEFLIÉ 1910. 3–10. 16. 38–45.

8. fotó Az 1901-ben felépült Állami Elemi Központi Leányiskola.
Reprodukció: Dózsa Balázs

tületek buzgón dolgoztak a részletes tananyagbeosztások és órarendek összeállításán. Gyöngyösön a három iskolakörzet tanítói kidolgozták a tanmenetet, melyből az igazgatók és a pedagógiai bizottság egységes, az egész városra alkalmazott tantervet készített és ez olyan jól sikerült, hogy a tanfelügyelő több tantárgyból a tanítótestület hivatalos lapjában (Heves Megyei Tanügy 1907. – M. J.) közzétette. Cél volt az elméleti pedagógiai kérdéseket a gyakorlatban minél tökéletesebben alkalmazni.⁶⁷

A tanítótestületek folyamatosan végezték munkájukat, talán azon tevékenységük a legjelentősebb, hogy a városban év végéig megvalósították a félnapos tanítási rendszert. Ezt a tanév végéig engedélyezte a megyei tanfelügyelő a testület azon indokára hivatkozva, hogy a gimnáziumban, a Polgári Leányiskolában, de még az állami hivatalokban is csak félnapos munkaidő van. Ezt az intézkedést a szülők is megelégedéssel fogadták.⁶⁸ Sajnos a VKM a 143490/1910. sz. rendeletével 1910. március 1-től megszüntette a városunkban folyó félnapos (csak délelőtti) tanítást, pedig ez különösen a szegényebb szülők számára kedvező volt, hiszen az őszi és tavaszi munkák idején délutánokként gyermekeiket a szőlőmunkába bevonhatták.⁶⁹ Alpáry Lajos vármegyei tanfelügyelő a város elemi iskoláiban tett látogatásai tapasztalatait az 1911. június 1-jén tartott tanítói gyűlésen összegezte. Elismeréssel szolt arról, hogy a gyöngyösi állami elemi iskolák nemcsak Heves megyében vívtak ki maguknak vezető helyet, hanem az ország legjobb népiskoláival is méltán versenyezhetnek.⁷⁰

67 A GYÁEFLIÉ 1907. és Dezséri Bachó László 1938. 95.

68 A GYÁEFLIÉ 1910. 3–10. 16. 38–45.

69 A GYÁEFLIÉ 1911. 9.

70 A GYÁEFLIÉ 1911. 9.

Az I-II. osztályban 2 db könyv, III. o-ban 3, IV. o-ban 4, – itt már földrajzi atlaszt is használtak; V-VI. osztályokban pedig 10 db tankönyvük volt a tanulóknak. A történelmet Alpáry Lajos: „A magyar nemzet története” című V-VI. o. tankönyvből tanították.⁷¹

Nagy segítség volt, hogy a Lampel Róbert budapesti könyvkiadó cég az új tankönyvekből 220 db-ot küldött a városba 188 Korona értékben a szegény tanulók részére.

Az 1906–1907. évben bevezetett új tantervhez új tankönyveket is használtak. Az 1912–13-as évben a hittan tanítására olyan tankönyveket vezettek be, amilyenek eddig nem voltak. A II. és III. osztályban az „Egri kis káté-t” (ezt több osztályban is használták) és a Bibliai történeteket; a IV. osztályban már 3 tankönyvet, az V-VI. osztályokban pedig 4 hittankönyvet használtak. A református tanulók 1 hittankönyvből tanultak. Ezenkívül volt még énekeskönyv is.⁷² Ezen sok tankönyv használata a valláserkölcés nagymértékű tanítását bizonyítja. Ezeket a tankönyveket az 1920-as évek elejéig használták.

Az új tanterv bevezetésével az iskolai felszerelésben még sok volt a hiány, amit évente próbáltak pótolni részben a költségvetésből, részben segélyekből. Így néhány év alatt a különböző tárgyakhoz (magyar történelem, földrajz, beszéd- és értelemgyakorlatok, természetrajz) sikerült az iskoláknak megszerezni a megfelelő szemléltető eszközöket. Az iskolák bútorzata a városban még nem kielégítő, a Központi és az Alsóvárosi iskolák bútorai, de különösen padjai csak a gyermekek megnyomortására alkalmasak.⁷³ A padok még jópár évig nyomorgatták a tanulókat, mert újat helyettük nem tudtak szerezni.

Igen fontos volt a szegény tanulók segélyezése. A szegény tanulók segítésére 1899–1900-ban megszervezték a „Gyöngyösi Gyermekbarát Egyesületet”, melynek célja a rászoruló tanulók részére ruha, lábbeli és tanszer segélyek adása volt. A helyi pénzügyektől is érkeztek segélyek, főként tankönyvekre. E tanévben a legszegényebb tanulóknak 85 pár csizmát készítettek a befolyt összegből.⁷⁴ 1902–1903. tanévben az egyesület a rászoruló tanulóknak 134 pár új csizmát és 27 télikabátot osztott ki. Soltész Sándor és neje, gyöngyösi lakosok, akik már évek óta részt vettek a segélyezésben, ezen évben 5 tanulót ruháztak fel, 80 Korona értékben. A VKM-től 83 db tankönyvet kaptak a rászorulóok.⁷⁵ Az 1909–1910-es tanévben a segély összege 986 Korona⁷⁶, az 1911–12-es tanévben a Vöröskereszt választmányá szánál több tanulóknak biztosított a téli hónapokban ingyen ebédet.⁷⁷ Az utolsó békeévben 1913–14-ben a szegény tanulók 28 pár cipőt és 20 db télikabátot kaptak. A Magyar Vöröskereszt Gyöngyösi Szervezete 145 gyermeknek három hónapon keresztül ingyen ebédet adott. A Lampel Róbert könyvkiadó cég ebben az évben 344 db ingyen tankönyvet küldött a város szegény tanulóinak.⁷⁸

Igen fontos volt az iskolán kívüli népművelés, melyet a XIX. sz. végétől két ifjúsági egyesületben, az 1897-ben alapított Felsővárosi-és az 1903. január 6-án alapított Alsóvárosi Ifjúsági Egyesületben végeztek az iskolák tanítói és a város különböző vezető polgárai. Mindkét egyesület tagjai sorába szőlőmunkás fiatalokat szerveztek. Számukra minden év-

71 A GYÁEFLIÉ 1907. 3–12. 45. 53.

72 A GYÁEFLIÉ 1907. 3–12. 45. 53.

73 A GYÁEFLIÉ 1910. 3–10. 16. 38–45.

74 A GYÁEFLIÉ 1907. és Dezséri Bachó László 1938. 95.

75 A GYÁEFLIÉ 1910. 3–10. 16. 38–45.

76 A GYÁEFLIÉ 1911. 9.

77 A GYÁEFLIÉ 1911. 9.

78 A GYÁEFLIÉ 1907. 3–12. 45. 53.

ben rendszeresen tartottak előadásokat, különböző tanfolyamokat. Dalárdát is szerveztek mindkét egyesületben. Az őszi szüreti mulatságokat mindkét szervezet külön-külön rendezte. E szervezetek egészen az 1940-es évekig működtek. Minden évben részt vettek társadalmi ünnepségeken (pl. március 15., október 6.), színdarabokat adtak elő, énekkarral szerepeltek. Álljon itt néhány kiragadott példa mindennapi életükből: 1904. őszén az Alsóvárosi Ifjúsági Egyesületben szőlőműveléssel kapcsolatos permetező és borsajtoló kiállítást rendeztek a Sóház iskola tanítói. Dalárdájuk az 1905. március 15-i városi ünnepségen szerepelt.⁷⁹ Az 1906–1907. tanévben az Alsóvárosi Ifjúsági Egyesület keretében rendezett szőlőoltási tanfolyamon 330 szőlőművész vett részt.⁸⁰ 1913-ban ünnepelték fennállásuk 10. évfordulóját.⁸¹

Az első világháborút követő 1918–19-es tanév után lezárult a gyöngyösi iskolák első időszaka. A következő időszak, mely az 1919–20-as tanévvel kezdődött és az 1945-ös tanév végéig tartott, már egy újabb korszak, mely sok mindenben különbözik az előbbtől.

1920. április 5-én a gyöngyösi katolikus hívek megválasztották a város iskolaszékének tagjait. Feladatuk volt a Mária Valéria Intézet elemi leányiskolájának, óvodájának, továbbá a Fejérváryné-féle Árvaház elemi iskolájának fenntartása és felügyelete.

1921-ben új iskolát alapítottak Gyöngyösön. 1921. augusztus 28-án az iskolaszék a Gyöngyösi Gazdakör régi óhajának tett eleget a Római Katolikus Polgári Fiúiskola felállításával. Sürgető igényként merült fel, hogy legyen Polgári Fiúiskola Gyöngyösön, mely a város mezőgazdasággal foglalkozó lakosainak gyermekeit készíti fel a mezőgazdasággal való gyakorlati foglalkozásra. Gyöngyös városának, mint az iskolák tulajdonosának, karbantartás és részben fenntartás is a feladati közé tartozott. Ezért 1921. szeptember 5-én tartott képviselőtestületi ülésén örömmel vette tudomásul az iskolaszék határozatát. Gondoskodott az iskola elhelyezéséről, fenntartásáról, míg a tanárok fizetését fele részben állami segítyből oldotta meg. Így a Polgári Fiúiskola I. osztálya 60 tanulóval 1921. szeptember 13-án megnyílt. Az első tanítási nap szeptember 14-én volt a Gimnázium épületében. A tanévet 1922. június 29-én záróünnepélllyel fejezték be. Az ideiglenes igazgató Erdős Tivadar, a gimnázium igazgatója lett, a kinevezett tanár Oswald Géza, a 2 óraadó tanár pedig Hevessy Vilma polgári leányiskolai tanárnő és Vargha Tivadar a Felsővárosi Iskola igazgatója. 3 vallás papjai (katolikus, református, ortodox és neológ izraelita) tartották a hittanórákat.⁸²

Az 1924–25-ös tanévben végzett az első 4 osztály, ekkor az állandó igazgatón kívül az iskola tantestületének már 6 állandó tanára volt. A tanév végén az iskola össztanulói létszáma 261 fő. Állandó és önálló épülete még nem volt az iskolának, ezért 3 osztály a Gimnázium épületében, míg 1 osztály, valamint a tanári szoba és az igazgatói iroda a Járásbíróház épületében kapott helyet.⁸³ Ez a régi Ispotály, a mai Dózsa György Általános Iskola.

1925-ben az iskolaszék a Polgári Iskolára alapozva (persze más középiskola 4. osztálya után is lehetett jelentkezni), megnyitotta a Felső Mezőgazdasági Iskolát, melyben az első érettségit 1929-ben tartották. Az érettségi után a tanulók felvételt nyertek a mezőgazdasági iskolákba és a Közgazdasági Egyetemre. Az iskolában a tanulók az elméleti oktatás mellett gyakorlatban is megismerkedtek a mezőgazdaság, a kertészet és az állattenyésztés minden

79 A GYÁEFLIÉ 1905. 3–24. 50–60.

80 A GYÁEFLIÉ 1914. 3–12. 15–16. 39–48.

81 A GYÁEFLIÉ 1907. 3–12. 45. 53.

82 A GYFÁÉ 1922. 3–7.

83 A GYPFÉ 1925. 2–11.

ágával. A két iskolában 1925-ben alakult meg a 752. sz. Vak Bottyán Cserkészcsapat.⁸⁴ A két iskola még évekig az 1930-as évek elején a volt Ispotály egész épületét megkapta.

1923. január 1-vel Gyöngyöspüspöki községet, mely már összenőtt a várossal, Gyöngyöshöz csatolták.⁸⁵ E városrészben 6 osztályos Római Katolikus Elemi Iskola volt 1 tanítóval és jó iskolaépülettel. Az 1924–25-ös tanévben ezen iskolában 63 tanulót (41 leány és 22 fiú) tanított egy osztályban Sike Miklós kántortanító. Az 1925–26-os iskolai évben az iskolának már 2 épülete volt, az egyik a falu felső – Gyöngyöshöz közel eső – részén (az épület ma is megvan, előtte vezet a út a 7. sz. iskola felé), míg a másik a templomhoz közel, ez a régebbi épület (ma is áll). Ekkor a 6 vegyesosztályt (68 tanuló, 45 leány és 23 fiú) már 2 tanító, Sike Miklós és Füleky Józsefné tanította.⁸⁶

Az 1927–28-as tanévben szervezte meg Lipeczki János igazgató a Leányiparos Tanonciskolát.⁸⁷

1928. augusztus 9-én kezdte meg Gajdóczky Dezső és László gyöngyösi építési vállalkozó a Központi Állami Elemi Népiskola emeletes épületének átépítését mai formájában.⁸⁸

1929. szeptember 1-jén vasárnap felszentelte dr. Bozsik Pál felsővárosi prépost plébános az új toldaléképületekkel bővített és teljesen átalakított Központi Állami Elemi Iskolát.

E tanévben szervezték meg az Állami Kisegítő Iskolát Gyöngyösön 21 tanulóval, melyből 17-en végeztek az osztatlan I-II. osztályban. Az iskola a Központi Iskolához tartozott, vezetője Kraftsik János tanította nagy buzgalommal ezen iskola tanulóit. Minden segítséget megkaptak a tanulók, amit tanszerekben lehetett kapni.

1930. február 25-i miniszteri leirat alapján a városnak 1930-ban 2000 Pengő, 1931-ben 3000 P., 1932–33–34-re 4000–4000 Pengő költséggel kellett hozzájárulni az állami elemi iskolák fenntartásához. Ezenkívül még 5 évre az épületek festése, világítása, vízdíjja, WC pucolás, külső-belső tatarozása, a bérelt épületekben pedig a belső meszelés és takarítás a város feladata volt.⁸⁹

Az 1932–33. tanév szeptember 8-tól 1933. június 25-ig tartott. A beiratáskor 1 P. beiratási díjat és a év végén nyomtatásban megjelent értesítőre 40 fillért kellett fizetni. E tanévben halt meg gróf Apponyi Albert és gróf Klebersberg Kunó volt vallás és közoktatási miniszter. Temetésük napján a vallás és közoktatási miniszter szünetet rendelt el, a tanulók gyászmisén vettek részt.

Az iskoláknak gyakorló területet jelölt ki a város, az alsóvárosiak fásítás céljából a mai Sóház teret és az Érsekvöldön 183 négyszögöl házhelyet kaptak, melyet a talaj keménysége és szerzők hiányában nem tudtak megművelni.⁹⁰ 1934. február-március hónapban bontották le az 1802-ben épített és az 1917-es tűzvészben leégett Norma iskola romos épületét.⁹¹

1940-ben az iskolákat is elérte a háború szele, a Központi iskolában egy ízben tartottak légiriadót.⁹² Az 1941–42-es tanévben a légóltalmi nevelést az előírásoknak megfelelően

84 A GYPMgÉ és FMgFÉ 1927. 37–40.

85 FORGÁCS Ferenc 1929. 74.

86 A GYPNN 1925–1926.

87 A GYTÉ. 1933. 3–12.

88 A GYÁEFLIÉ. 1929. 3–21. 46–51.

89 A GYÁEFLIÉ. 1930. 3–25. 50–57.

90 A GYÁEFLIÉ. 1933. 3–32. 54–65.

91 Máttravidéki Hírlap 1934. március 3. III. évf. 9. sz. kishír 3.

92 A GYÁEFLIÉ. 1940. 3–28. 40–44.

tartották meg az iskolákban.⁹³ Az 1942–43-as iskolai évben a háború már érezte hatását, a tanulók a fronton harcoló katonáknak csomagokat küldtek (újság, cukorka, cigaretta) és a különféle előadások bevételeiből is segítették őket.⁹⁴

Az 1943–44. iskolai év szeptember 26-án kezdődött, 27-én már rendes tanítás volt. A háború miatt a tanévet évről vizsga nélkül, 1944. április 1-jén befejezték. Megtartották a szokásos iskolai ünnepélyeket. Nagy gondot fordítottak a legszigorúbb takarékosagra való nevelésre. Mivel a légiriadók gyakoriak voltak, a tanulók a rádió bemondása alapján – ezt iskolánként figyelemmel kísérték – a tanítást megszakították és hazasiettek otthonaikba. 1944. április 3-án érte az első bombatámadás Budapestet. A gyöngyösi iskolák tanulói a fővárost ért légitámadás áldozatainak megsegítésére több száz pengőt küldtek gyűjtésükből és a tanítótestület tagjainak adományaiból a Magyar Ifjúsági Vöröskereszt Központjába.⁹⁵

Az 1944–45. iskolai tanév a rendes időben, szeptember első hetében kezdődött meg. A háború elérte Magyarországot is, és ez hosszabb időre megszakította az iskolaévet. Gyöngyösön a gimnázium épületét katonai kórház céljára lefoglalták, ezután a gimnazisták az Alsóvárosi Elemi Iskolában folytatták tanulmányaikat felváltva másodnaponta délelőtt és délután. Az iskolában nagy volt a zsúfoltság, mert a gimnazisták mellett az elemi iskola tanulói is ide jártak. Az elemi iskola tanulói létszáma a 7 osztályban több mint 300 tanuló, míg a gimnazistáké 8 osztályban 301 fő (ebből 14 volt leány). Október hónapban egy osztályban kb. 40–45 fő munkaszolgálatos is volt. A munkaszolgálatosok az iskola udvarán lövészárkokat ástak és így a tanulóknak nem sok helyük maradt játékra, mozgásra. Ezt a váltakozó tanítást a hadihelyzetre való tekintettel október 29-én befejezték.⁹⁶

Gyöngyöst a szovjet Vörös Hadsereg 1944. november 19-én foglalta el.⁹⁷ A város nagy épületeiben szovjet hadikórházakat rendeztek be. Az iskolák egy része – az alsóvárosi is – 1945. februárjában felszabadult és megkezdődhetett a tanítás. A gimnázium 1945. február 12-én a Polgári Leányiskolában kapott helyet, kétnaponta váltakozó osztályokkal délelőtt és délután tanítottak. A tanévet 1945. július 14-én fejezték be.⁹⁸

Az Alsóvárosi Iskolában az iskola tanulói mellett a Gyöngyösi Római Katolikus Polgári Fiúiskola és a Gyöngyösi Római Katolikus Felső Mezőgazdasági Iskola növendékeit helyezték el.⁹⁹

Mint már az előbbiekben is említettük, a gyöngyösi iskolák az 1919-es tanévvél egy újabb korszakot kezdtek el. Ezen időszak iskolai élete másabb volt, mint az előző időszaké. Az események ismeretében szóljunk erről. Az iskolai év kezdetében és befejezésében nem történt változás. 1924-ben az iskolákban megkezdték az oktató filmek vetítését. 1925-ben megalakultak a Szívgyárda csoportok, melyek feladata a vallásos erkölcsi nevelés volt. 1925-ben új igazgatók kerültek a régiéik helyébe, a Központi Iskolakörzetbe Havas Pál helyébe Sebestyén Lajos, a Felsővárosiba Vargha Tivadar helyébe Lipeczky János, míg az Alsóvárosiban Józsa György helyébe Hallós Béla. A volt igazgatókat 40 éves szolgálat után nyugdíjazták, rajtuk kívül még az idősebb tanítókat is.¹⁰⁰

93 A GYÁEFLIÉ. 1942. 3–15. 21–24.

94 A GYPMIN. 1934–1935. I–VI. o. – a 3. sz. Ált. Iskolában

95 A GYKIÉ. 1944. 3–12.

96 A GYKGÉ 1945. 4.

97 CSIFFÁRY Gergely 1985. 158.

98 A GYKGÉ. 1945. 4.

99 BACZAY György visszaemlékezése

100 A GYENA 1924–1925. I–IV. vegyesosztályok

Az 1925–26-os tanévben a tanítóttestületek az eddig használt tankönyvek helyébe – melyeket az 1906–1907-től használtak – újakat vezettek be.¹⁰¹ Az elemi iskolákban a beiratásnál 1 P. beiratási díjat kellett fizetni, ennek feléből iskolai tankönyv kölcsönkönyvtárat létesítettek, másik fele pedig a Tanítói Internátusok célját szolgálta. Az Alsóvárosi Iskolában a tankönyv, kölcsönkönyvtár 156 db tankönyvből állt, melyből 101 tanuló kapott könyvet.¹⁰² A világháború után nem voltak olyan járványok, melyek miatt az iskolaévet meg kellett volna rövidíteni. 1931–32-ben volt ugyan influenzajárvány – az egyetlen a világháború után –, de nem kellett miatta iskolát bezárni. Az iskolai ünnepek a következők voltak: október 6., Takarékosági nap, a kormányzó névnapja (Horthy Miklós – december 6.), március 15., a hősök emléknapja (az első világháború halottaira emlékeztek). Karácsonykor pásztorjátékot rendeztek, június 6-án gyermekmajális volt, valamint a Madarak és fák napja. Ezeket az ünnepeket egészen a második világháborúig megtartották.¹⁰³ 1923-ban megemlékeztek Petőfi Sándor születésének 100. évfordulójáról,¹⁰⁴ 1927. november 7-én pedig a parlament előtti Kossuth szobor leleplezése kapcsán Kossuth Lajosról.¹⁰⁵ 1932. február 21-én Washington emlékünnepezt tartottak. 1932. október 22-én óra keretében emlékeztek Arany János halálának 50., november 5-én pedig Gárdonyi Géza halálának 10. évfordulójára.¹⁰⁶ 1935-től a város elemi iskolái a Hanisztéri országzászló előtt – a zászlókultusz értelmében – a szeptemberi tanévnyitó ünnepélyen közös zászlóünnepélyt tartottak. A hivatalos ünnepélyeken kívül 1940. szeptember 15-én Horthy Miklós kormányzó Kolozsvárra történt bevonulása alkalmából (a II. Bécsi döntés 1940. augusztus 30-án Magyarországnak ítélte Romániától Észak-Erdélyt) a gyöngyösi elemi iskolai tanulók szentmisén vettek részt. Az Alsóvárosi Iskolában a nap jelentőségét a tanulóknak Vass József igazgató méltatta.¹⁰⁷

Igen fontos volt a hazafias és a vallásos nevelés, mely a Szívgyárda, az Ifjúsági Vöröskereszt és a cserkészlet keretében folyt. Az 1926–27. tanévben már mindhárom iskolakörzetben működött a Szívgyárda, míg az Ifjúsági Vöröskereszt a Központi Iskolában 1926-ban alakult meg elsőként, s példáját 1927-ben a többi iskola is követte. E szervezet a hazafias nevelés mellett szociális tevékenységet is ellátott, mert segítette a rászoruló szegény tanulókat. 1926–27-ben például a városban 34 gyermeket 134 napon át látott el reggelivel.¹⁰⁸

A cserkészcsapatok is megalakultak az iskolákban. Az Alsóvárosi Iskolában 1936. február 12-én létrehozott 793. sz. Hollós Mátyás Cserkészapród csapat tagjai közül április 19-én már 19 fő tett kisígéretet. A csoportot pater Thun Albin hitoktató és Siklaki Dezső tanító vezette.¹⁰⁹ Minden iskolában a hitoktató és valamelyik tanító volt a vezető. Éves munkájukról – ami az iskolai évhez, de nagymértékben a vallásos élethez kötődött – minden évben beszámoltak a nyomtatott értesítők.

101 A GYÁEFLIÉ 1918–1919, 1926–1927, 1927–1928. 3–16.

102 A GYÁEFLIÉ 1931. 3–28. 52–60.

103 A GYÁEFLIÉ 1918–1919, 1926–1927, 1927–1928. 3–16. 37–44.

104 A GYÁEFLIÉ 1924–1925. I–IV. vegyesosztályok

105 A GYÁEFLIÉ 1918–1919, 1926–1927, 1927–1928. 3–16. 37–44.

106 A GYÁEFLIÉ 1933. 3–32. 54–65.

107 A GYÁEFLIÉ 1941. 3–17. 24–27.

108 A GYÁEFLIÉ 1918–1919, 1926–1927, 1927–1928. 3–16. 37–44.

109 A GYÁEFLIÉ 1936. 3–39. 57–65.

A tantestületeknek is fontos szerep jutott. Az 1927–28-as tanévben a tantestületek megbeszélték az iskolák belső életét, elsősorban az új tantervre vonatkozó javaslatokat, észrevételeket, tapasztalatokat havonta tartott gyűléseiken.¹¹⁰

Az 1928–29-es tanévben a tantestületek havonta megbeszélték iskolájuk belső életét, az igazgatók beszámoltak az óralátogatásaikon nyert tapasztalataikról. A Központi és az Alsóvárosi körzet tanítói részt vettek az Állami Tanítók Országos Szövetsége Közgyűlése alkalmából 1928. november 17–26. között tartott tanügyi és pedagógiai kiállításon. Az itt bemutatott módszertani dolgozatok, rajzok és kézimunkák elismerésül díszoklevelet kaptak.¹¹¹ Az 1929–30-as tanévben az új tanterv célkitűzéseire alkalmazkodva a tanítótestületek pedagógiai szemináriumokat szerveztek. Gyöngyösön az elsőt 1929. november 4-én, a másodikat pedig 1930. április 10-én tartották meg, ekkor bemutató tanításokat is szerveztek. Ezen részt vett Pajkos Lajosné az Alsóvárosi Iskola IV. vegyesosztályával.¹¹² 1931. május 2-án egésszapos pedagógiai szemináriumot rendeztek Gyöngyösön, melyen 160 városi és környékbeli tanító volt jelen. Ekkor több bemutató tanítást is tartottak. Június 6-án a gyöngyösi tanítói járáskör tartotta gyűlését, ekkor helyezték el a mátrafüredi iskolán a Vörösmarty emléktáblát.¹¹³

1932. május 17-én tartották meg a Gyöngyös városi és járási tanítói gyűlést és pedagógiai szemináriumot. Ezen részt vett Bárdos Ádám megyei tanfelügyelő és sok szülő is. Előadások voltak és gyakorlati (minta) tanításokat is tartottak, majd ezeket megvitatták. Végül a Központi Iskolában rendezett gyűlést az itt tanító Harausz Tamás vezetésével 100 iskolás tanuló tornagyakorlata zárta.¹¹⁴

A VK miniszter 1935. évi rendelete értelmében a gyöngyösi elemi iskolai igazgatókat egyes körzetek iskolafelügyeletével bízták meg. Vass József alsóvárosi iskolaigazgató a gyöngyösi járás I. körzetébe kapott felügyeleti jogot.

Dr. Csanádi László c. kanonok, az egeri Tanítóképző Intézet igazgatója 1936. február 20–21-én meglátogatta a gyöngyösi elemi iskolák összes osztályait. A tantestületek vallás-erkölcsi és hazafias nevelését vizsgálta és tapasztalatokat szerzett e témában.

E tanévben került Gyöngyösre a Felsővárosi Iskolába Kömley Károly helyettes tanító és Forgács Béla tanító, későbbi iskolaigazgató is.¹¹⁵

1940-ben a Gyöngyösi Állami Népiskolák Tanítótestülete a budapesti Ferenc József Tanítók Házába 4000 P alapítványt hozott létre: A cél: alapot teremteni a gyöngyösi tanítók azon gyermekei részére, akik a fővárosban tanulmányaik folytatása végett felsőbb iskolában tanulnak. Az alapító levelet a közoktatási miniszter 1940. március 17-én hagyta jóvá és ennek egy példányát a Gyöngyösi Központi Állami Elemi Népiskolában helyezték el, megőrzés céljából. Az alapítvány kamatainak odaítélését minden évben március haváig döntik el a házi rendszabályok alapján.¹¹⁶

Az ezután következő években is a tantestületek az előírásoknak megfelelően végezték feladataikat, előtérbe helyezve az illető iskola célkitűzéseit.

A rászoruló szegény tanulók segítése igen jelentős és fontos volt.

Az 1932–33-as tanévben Az Ifjúsági Vöröskereszt Egyesület Alsóvárosi Iskolában műkö-

110 A GYÁEFLIÉ 1918–1919, 1926–1927, 1927–1928, 3–16. 37–44.

111 A GYÁEFLIÉ 1929. 3–21. 46–51.

112 A GYÁEFLIÉ 1930. 3–25. 50–57.

113 A GYÁEFLIÉ 1931. 3–28. 52–60.

114 A GYÁEFLIÉ 1932. 3–34. 55–64.

115 A GYÁEFLIÉ 1936. 3–39. 57–65.

116 A GYÁEFLIÉ 1940. 3–28. 40–44.

dő csoportjai jó munkát végeztek. Ezen iskolában 106 tanuló (a 488-ból) részesült cipő és ruhasegélyben. A tejakció keretében 50-en kaptak ingyen reggelit 1933. január 6-tól április 8-ig. 5 kádármester hetenként 1 nap juttatott ebédet 1-1 szegénysorsú gyermeknek.¹¹⁷

Jól érzékelhetjük a korabeli szociális viszonyokat, ha az iskolákban rendezett ingyen reggeliztetési akciókról szólunk. 1936-ban Gyöngyösön ingyen reggelit kapott a Központi Iskolában 50, a Kisegítő Iskolában 20, a Felsővárosiban 60, az Alsóvárosiban 60, a Mária Valéria Intézetben 30, a Fejérvárnéban 30, a Gyöngyös-püspökiben 10 tanuló, összesen 260 fő. (A város elemi iskolái tanulóinak száma akkor 1802; Mátrafüred nélkül – itt az I-VI. osztatlan osztályban 55 tanuló volt – ebből 1061 fiú és 741 leány.) A tanulók 2 dl forralt tejet és 10 dkg kenyeret kaptak 58 napon át 1936. február 3. és április 4-e között. Összesen 15080 reggelit osztottak ki 812 P 17 fillér értékben. Egy tanuló reggelije 5 fillérbe került.¹¹⁸ Mindez Gyöngyösön történt, ahol a napszám 1 Pengő és 1. 5 Pengő között mozgott. Tehát a város elemi iskolai tanulóinak 14. 5 százaléka kapott ingyen reggelit. Az 1940–41-es tanévben a Zöldkereszt segélyakció keretében eleinte 35, később 71 tanuló kapott ingyen reggelit (zsemlével, cukorral), 35 tanuló pedig ebédet. A rászoruló gyermekeknek 32 pár cipőt osztottak ki (ebből 12 párat az Alsóvárosi Plébánia, a ferencesek adtak).¹¹⁹ Sajnos a háborús években a rászorulóok száma tovább növekedett.

Igen fontos volt a tanítók iskolán kívüli munkája, melyet főként a már említett Felső- és Alsóvárosi Ifjúsági Egyesületekben végeztek. Ezen időszakból több fényképet is ismerünk, melyek az egyesületi tagokat az évente megrendezett szüreti felvonulásokon örökítették meg. Évente szerveztek jótékony célú előadásokat, színdarabokat, énekkaraik a Katolikus Legényegylet énekkarával együtt szerepeltek a március 15-i ünnepélyeken és más városi rendezvényeken. Az ifjúság részére gazdasági és közismereti előadásokat szerveztek a város különböző vezetőinek részvételével. Pár példával jellemezzük tevékenységüket. Az Alsóvárosi Ifjúsági Egyesület tagjai 1934. február 10-én Gárdonyi Géza „A bor” c. népszínművét adták elő az iskola nagytermében.¹²⁰

Az iskolán kívüli népművelés keretében az Alsóvárosi Iskolában 1935–36-ban analfabéta tanfolyamot szerveztek, ezenkívül más osztályok alapismeretit is tanították a tanítók, sőt az írni nem tudó tüzerek részére is rendeztek sikeres tanfolyamot.¹²¹

Az 1939–40-es tanévben új színfolt volt az iskolán kívüli népművelő munkában, hogy az Alsóvárosi Ifjúsági Egyesület tagjai más programjaik mellett hallgatták a Rádió Ifjúsági előadásait is.¹²²

Általános iskolatörténeti áttekintés után áttekintem vázlatosan az idén 100 éves Sóház iskola múltját.

Ha a Sóház iskola osztályairól, tanulói létszámáról és tanítóiról készített táblázatot áttekintjük, azt állapíthatjuk meg, hogy kb. 45–50 tanulókat oktatott egy tanító. Ha ez az arány változik, akkor ennek valami rendkívüli oka van.

Az 1904–1905. tanévben Makovinyiné Sántha Mária tanítónőt betegsége miatt helyettesítette Borbély Gabriella. Az 1910–11-es tanévtől kezdve van vegyesosztály és ezen évben is betegség miatt egy helyettes tanítónőt alkalmaztak.

117 A GYÁEFLIÉ 1933. 3–32. 54–65.

118 A GYÁEFLIÉ 1936. 3–39. 57–65.

119 A GYÁEFLIÉ 1940. 3–28. 40–44.

120 A GYÁEFLIÉ 1934. 3–35. 53. 59.

121 A GYÁEFLIÉ 1936. 3–39. 57–65.

122 A GYÁEFLIÉ 1940. 3–28. 40–44.

Kimutatás a Sóház iskola osztályairól, tanulóiról, tanáiról

Tanév	Osztályok száma	e b b ő l			Tanulók			Tanítók			Megjegyzés
		fiú	lány	vegyes	fiú	lány	összes	férfi	nő	összes	
1895-1900	4	4	-	-	218	-	218	4	-	4	0
1901-1902	8	4	4	-	247	160	407	4	4	8	0
1902-1903	9	6	3	-	204	156	440	5	4	9	0
1903-1904	9	5	4	-	285	175	460	5	4	9	0
1904-1905	9	5	4	-	265	159	424	5	5	10	0
1905-1906	9	5	4	-	247	144	391	5	4	9	0
1906-1907	9	5	4	-	265	173	438	4	5	9	0
1907-1908	9	5	4	-	283	162	445	5	4	9	0
1908-1909	5	5	4	-	276	161	437	5	4	9	0
1909-1910	9	5	4	-	286	150	436	5	4	9	0
1910-1911	9	5	3	1	270	131	401	5	5	10	0
1911-1912	9	5	2	2	265	162	427	5	4	9	0
1912-1913	9	5	2	2	293	143	436	5	4	9	0
1913-1914	9	5	3	1	300	151	451	5	4	9	0
1914-1915	9	5	2	2	293	170	463	4	5	9	0
1919-1920	4	-	-	4	117	73	190	-	4	4	X
1922-1923	9	5	-	4	296	81	377	5	4	9	X
1924-1925	4	-	-	4	98	47	145	-	4	4	X
1925-1926	8	4	-	4	274	54	328	2	6	8	X
1927-1928	8	4	-	4	293	76	369	4	4	8	0
1928-1929	10	6	-	4	359	104	463	4	5	9	0
1929-1930	9	5	-	4	368	112	480	3	6	9	0
1930-1931	10	6	-	4	302	110	492	3	6	9	0
1931-1932	10	4	-	6	383	131	514	4	6	10	0
1932-1933	10	4	-	6	371	117	488	5	6	11	0
1933-1934	9	4	-	5	322	110	432	3	6	9	0
1935-1936	10	4	-	6	365	124	489	5	5	10	0
1937-1938	10	4	-	6	355	150	505	5	5	10	0
1939-1940	10	4	-	6	339	104	443	5	6	11	0
1940-1941	10	4	-	6	334	124	458	5	5	10	0
1941-1942	10	4	-	6	337	118	455	6	5	11	0
1943-1944	10	4	-	6	336	106	442	5	5	10	X
1944-1945	6	1	-	5	254	59	313	1	5	6	X
Gyöngyöspüspöki											
1924-1925	6	-	-	6	22	41	63	1	-	1	X
1925-1926	6	-	-	6	23	45	68	1	1	2	X
1942-1943	6	-	-	6	58	37	95	1	1	2	X
1944-1945	6	-	-	6	47	34	81	1	1	2	X

0 = Értéktő
X = Anyakönyv

1919–20-ban igen visszaesett a tanulók létszáma, ennek okát nem ismerjük. Az 1924–25-ös tanévtől csak a vegyes osztályok (v) anyakönyve van meg, a fiúké – sok más anyakönyvvel együtt – a második világháború idején megsemmisült. Az 1928–29-es tanévtől kezdték az V. és VI. fiúosztályokat összevonni, sőt pár leánytanulót is idetéve ettől kezdve – általában – az V. VI. osztályok az összevonás mellett még vegyes osztályok is (1929–1930, 1930–1931-ben is). 1932–33. tanévben 1 tanítóval több van, Medgyessy Géza helyettes tanító volt. 1941–42-ben pedig bevonult katonának és a helyettesét is a tanítóttestülethez sorolták. Az 1944–45-ös tanévben csak egyetlen férfi és 5 nő tanított a Sóház iskolában. Az

1923. január 1-jével Gyöngyöshöz csatolt Gyöngyöspüspöki község 6 osztályos Római Katolikus Iskolájában az összevont vegyes I-VI. osztályt egyetlen tanító – Sike Miklós kántortanító tanította. A városhoz csatolás következménye, hogy a következő – 1924–25-ös tanévben egy tanítónő – Füleky Józsefné került az iskolához. Így a 6 osztályt már ketten tanították a következőképpen: az első négy osztályt a mindenkor tanítónő tanította összevonva a felső iskolában, míg az V-VI. osztályokat az alsó iskolában az igazgató tanította. Ez így ment az 1948-ban bekövetkezett államosításig.

Az 1930-as évek elejétől – pontosan az évet nem tudjuk – már csak egy műszakos tanítás volt, 8-tól 13 óráig a gyöngyösi iskolákban.

Az 1899–1900. tanévben a Kertészházi Fiúiskola I-II. fiúosztályában (összevonva) Vadász István tanító 62 tanulót tanított, míg a III. fiúosztály 44 tanulóját 1 tanító, Váradi István oktatta. Az Alsóvárosi Fiúiskola 4 fiúosztályát vagyis 218 tanulót Kohut Lázár, Seftsik László, Józsa György, Szalay Józsa, Szőke Sámuel tanította.¹²³

Az 1903–1904-es tanévről már többet tudunk. Ekkor az Alsóvárosi Fiú- és Leányiskolákból külön körzetet szerveztek, Józsa György tanító igazgatásával. Az igazgató nem saját iskolájában, hanem a Központi Fiúiskola III. fiú osztályában tanított.

Az iskolában folyó tanítási munka mellett különösen fontos volt az iskolán kívüli népművelés, melyet az iskola tanítói az Alsóvárosi Ifjúsági Egylet keretei között végeztek. Az egyletben összesen 15 tanító, a kórházigazgató főorvos és 2 pap is foglalkozott a fiatalokkal. Március hónapban a Heves megyei Gazdasági Egyesület népszerűsítő előadásokat rendezett a mező-gazdaság és a kertészet minden ágából, 8 előadóval. Az egyesület nyilvános mulatságokat is tartott: szeptember 27-én, április 4-én és július 12-én. Május 21-én a gyöngyösi születésű dr. Párvy Sándor szepesi püspök városunkban tett látogatása alkalmából rendezett fogadásakor az egyesület tagjai közül 27 fő vett részt a lovasbandériumban.

E tanévben az iskola 5 db falitérképet és 2 db földgömböt kapott szemléltető oktatás céljára.¹²⁴

Az 1904. augusztus 16-i tűzvészben a Sóház iskola épülete nem égett le, de csökkent az iskolai tanulók létszáma. Év végére 36 tanulóval volt kevesebb, mint egy évvel előbb. A tűzvész miatt sok szülő elköltözött a városból, sokan pedig ott húzták meg magukat, ahol helyet tudtak kapni. Az iskolai munkát is érintette a tűzvész, mert a tűzkárosultak közül sok családot az osztálytermekben helyeztek el, egészen 1904. december végéig. A III-IV. osztályokban a tanítást csak októberben kezdték meg, a II. és IV. osztályokban csak félnapos tanításban részesültek a tanulók.

Az iskolákban – így az Alsóvárosiban sem – nem volt tornaterem, így télen a testnevelés tanítását szüneteltették, a jó idő beköszöntével a tanítók kirándulásokat szerveztek osztályonként, melyek során szabad gyakorlatokat, testedző, szórakoztató játékokat rendeztek. Ekkor gyarapították földrajzi és egyéb – főként a természettel kapcsolatos – ismereteiket is.¹²⁵

Az Alsóvárosi Iskola az 1905–1906-os tanévben sok szemléltetőeszközt kapott: 5 db falitérképet (Magyarország, Európa és az 5 világrész), 3 db földgömböt, 3 db természetrajzi ábrát, 4 db métermérték gyűjteményt, 2 db orosz számológépet, 5 db métermérték falitáblát, 2 db fali olvasótáblát 255 Korona 94 fillér értékben.¹²⁶

Az 1908–1909. tanévben a VKM 3 gyöngyösi tanítót érdemeinek elismeréseként igazgató

123 A GYÁEFLIÉ 1900. 3–14. 49–58.

124 A GYÁEFLIÉ 1904. 4–10. 46–55.

125 A GYÁEFLIÉ 1905. 3–24. 50–60.

126 A GYÁEFLIÉ 1906. 3–16. 49–57.

tanítónak nevezte ki: Seftsik Lászlót a Központi Iskolából, Szalay József alsóvárosi (Sóház iskolai) tanítót (mindketten, szinte az egész tanévben megromlott egészségük miatt betegszabadságon voltak) és Hulják Lajost, a Központi Iskolából.¹²⁷

Az Alsóvárosi Iskolában tanító Szalay József igazgató tanítót, aki az államosítás előtt a Római Katolikus elemi iskolák igazgatója volt, 1909. szeptember 1-jén, 47 év 6 hónap és 19 napi szolgálat után nyugdíjazták.¹²⁸

Próbálták beszerezni a hiányzó szemléltető eszközöket. Az 1909–1910. tanévben az Alsóvárosi Iskolakörzet a Népiskolai szemléltető faliképek 1. számú sorozatával gyarapodott, melyből 2 példányt, 18 db képet kapott, továbbá 8 db címeres nemzeti zászlót és 2 db magyar címeres táblát.¹²⁹

Az 1911–12. tanévben a szemléltető képekből, különösen a történelem és földrajz tanításához szükségesek hiányoztak. Az Alsóvárosi Iskola kevés szemléltető eszközt kapott: 1 db Magyarország falitérképet, 1 db Ferenc József király arcképet és 2 példányban a Népiskolai szemléltető faliképek II. sorozatát.¹³⁰

Az utolsó békeévben, 1913–14-ben államsegélyből beszereztek 3 db nagy fekete iskola-táblát állvánnyal együtt, 5 db dobogót és 1 db ifjúsági könyvtári szekrényt.¹³¹

A tanulók egészségével is törődtek. A sok járvány miatt a 8 éves gyermekeket az 1910–11-es és az ezt követő tanévben is újraoltották.¹³²

Az 1917-es tűzvészben az 1901-ben elkészült leányiskolai épületrész leégett.¹³³

Az 1922–23-as iskolai évben az Alsóvárosi Iskolában már emelkedett a tanulók és tanítók száma, mely nagy zsúfoltságot tételez fel.¹³⁴

1925. szeptember 1-jére állami támogatással elkészült az Alsóvárosi Leányiskola 4 tanterme és egy iroda.¹³⁵ Ez a mai 3. sz. Általános Iskola Jókai úti épületegyüttesének Sóház térre néző része. Az utcai és az udvari fronton 2-2 tanterem volt, míg a kapu mellett az iroda kapott helyet. Az épület szerkezete mind a mai napig változatlan.

Az Alsóvárosi Iskola 1925–1926. évi anyakönyvében szerepel az iskola pecsétje: kerek, gumi pecsétnyomó, külső felirata: GYÖNGYÖS, ALSÓVÁROSI ELEMI ISKOLA; belső felirat: és a IV. és V. sz. áll. óvodák igazgatósága – 1895 – . A pecsét közepén a Koronás magyar országcímer tölgyfalommal díszítve.

Az 1928–29-es iskolai évben a tanköteles gyermekek létszáma meghaladta a háború előtti számot, ezért 5 tanítót, 2 férfit és 3 nőt helyeztek Gyöngyösre.

Az Alsóvárosi Iskolában 4 szülői értekezletet tartottak, melyen a szülők nagy számban vettek részt.

Az iskolák ünnepségei közül említésre méltó a december 10-én tartott Limanovai csata emléknapja (ez az ütközet az I. világháború keleti frontján az egyik legvéresebb volt, itt sok gyöngyösi katona halt hősi halált), továbbá a június 10-én kirándulással egybekötött Madarak és fák napja.

127 A GYÁEFLIÉ 1910. 3–10. 16. 38–45.

128 A GYÁEFLIÉ 1910. 3–10. 16. 38–45.

129 A GYÁEFLIÉ 1912. 4–9. 38–46.

130 A GYÁEFLIÉ 1914. 3–12. 15–16. 39–48.

131 A GYÁEFLIÉ 1913. 1–15. 37–46.

132 A GYENA 1919–1920. (Az anyakönyv a 3. sz. Általános Iskolában van)

133 A GYIAN 1922–1923.

134 A GYÁEFLIÉ 1918–1919. 1926–1927. 1927–1928. 3–4.

135 A GYÁEFLIÉ 1929. 3–21. 46–51.

1929. június 12-én az Alsóvárosi Iskola a beszerzendő zászlajára nagyszabású gyermek-előadást rendezett a Katolikus Legényegyletben.

Az iskolában 8 gyermeknek való oktatófilmet vetítettek.¹³⁶

Az Alsóvárosi Iskolában 1929. november 4-én iskolazászlót rendeltek az 1929. június 12-i gyermekelőadás bevételéből.¹³⁷ Az 1931–32. tanév különösebb esemény nélkül zajlott le. Az Alsóvárosi Iskolához helyezték Darvas Miklós tanítót a felsővárosi iskolából. Az Alsóvárosi Iskolában 3 szülői értekezletet tartottak az osztálytanítók október 18-án, február 21-én és május 22-én, ezeken a tanulók kis műsorokat adtak, a tanítók pedig előadást tartottak.

Az iskolai tankönyvek kölcsönkönyvtári köteteinek száma 175 db volt, ezt 150 szegény tanuló között kiosztották.¹³⁸

Az 1932–33. tanévben a Szívárdá keretében megvalósuló vallásos nevelés keretében az Alsóvárosi Iskolában több vallásos tárgyú előadást tartottak. Ezek közül kiemelkedett a december 17–18-án és 1933. január 6-án megrendezett Pásztorjáték, melyben 23 tanuló szerepelt.¹³⁹

Az 1937–38. iskolai évben egy szülői értekezletet tartottak december 8-án az Alsóvárosi Iskolában, a tanulók problémáit a szokásos ünnepek alkalmával és más esetben beszéltek meg a tanítók.

Az Alsóvárosi Iskolában működő Ifjúsági Vörös-keresztes csoportok farsang vasárnapján színdarabbal összekötött műsoros ünnepélyt rendeztek, melynek bevételéből szerelték fel az osztályokban elhelyezett mentőszekrényeket.

1938. január 30-án tartotta a 793. sz. Hollós Mátyás Cserkészapród csapat az új csapat-tagok avatását. A cserkészek két ízben rendeztek jól sikerült teadélutánt. Június 20–25. között Mátrászentimrén (akkor még Felső-Huta) táborozáson vettek részt.

Az Alsóvárosi Iskolában e tanévben 103 tanuló (az összlétszám 20 százaléka) részesült cipő, ill. ruhasegélyben.¹⁴⁰

Az 1939–40. tanév szeptember 3-tól június 11-ig tartott. E tanévben került Gyöngyösre Bitskey Ferenc és Csapolczy Elek tanító (mindketten a Felsővárosi Iskolába). Kömley Károlyt 1940-ben rendes tanítóná nevezték ki. Kovács László helyettes tanító 1939. szeptember 13-án került Mátrafüredre, az Alsóvárosi Iskolához helyezték Csapolczy Eleknét (Masa néni) a betegszadságon lévő Darvas Miklós helyébe.

Az Alsóvárosi Iskolában az iskolai tankönyv kölcsönkönyvtár 557 db kötetéből 234 tanuló kapott tankönyvet (az iskola tanulói létszáma 443 volt). A kölcsönkönyvtár vezetője Pajkos Lajosné tanítónő volt.

Az Ifjúsági Vöröskereszt alsóvárosi iskolai csoportjaiban minden hónap első csütörtökén munkadélután keretében a leányok kézimunkáztak, míg a fiúk papír-és famunkát végeztek.

Az Alsóvárosi Iskolában 45 rászoruló tanuló kapott cipőt és 50 tanuló pedig reggelit (tej és kenyér). Az iskolában 1940. május 23-án a 793. sz. Hollós Mátyás cserkészcsapat a Kapisztrán csapattal együtt rendezett cserkésznapot. Ekkor tett kisígéretet 10, nagyígéretet 12, turultollas ígéretet 14 apród.¹⁴¹

Az 1941–42-es tanév szeptember 3-tól június 21-ig tartott. Az Alsóvárosi Iskolához került

136 A GYÁEFLIÉ 1932. 3–34. 55–64.

137 A GYÁEFLIÉ 1933. 3–32. 54–65.

138 A GYÁEFLIÉ 1933. 3–32. 54–65.

139 A GYÁEFLIÉ 1938. 3–23. 34–39.

140 A GYÁEFLIÉ 1940. 3–28. 40–44.

141 A GYÁEFLIÉ 1942. 3–15. 21–24.

Csapolczy Elek a Felsővárosi Iskolából, Tiszafüredről pedig Bonyhay Lajos. Medgyesy Géza a tanév elejétől katonai szolgálatot teljesített, ezért a III. vegyesosztályt Lévai Ilona helyettes tanítónő vette át. A légmentesítést az előírásoknak megfelelően tartották meg. (Az iskola óvóhelyen nem rendelkezett.)

Az Alsóvárosi Iskola Szívőgárda csoportja december 21-én előadta a Karácsonyi álom c. 3 felvonásos mesejátékot. Az iskolában levő Ifjúsági Vöröskeresztnek 6 csoportja volt a III-VI. osztályokban. Segélyezték szegényebb társaikat, karácsonykor ünnepségeket tartottak. A VI. osztály csoportja előadása bevételét 18 P. 40 fillért a katonák támogatására fordította. A rászoruló szegény tanulóknak 35 pár cipőt osztottak ki, 50 tanuló kapott cukrot, közülük 13-an reggelit és ebédet is.

Az iskolában működő 793. sz. Hollós Mátyás cserkész apródcsoport létszáma 35 fő volt. Minden ünnepélyen (hazafias, vallásos) szerepeltek. Hogy "... a katonásabb szellemű nevelést előmozdítsuk, megalakult céllövő csoportnak Síklaki Dezső állami tanító lelkes vezetésével s elismerésre méltóan szerepeltek apródjaink az avató ünnepségen...", melyet 1942. április 26-án tartottak, olvashatjuk az egykori leírásban.

Ugyancsak Síklaki Dezső irányításával 86 tanuló nevelt 70000 selyemhernyót, felkarolva ezzel a selyemhernyó tenyésztést, felimerve ennek nemzetgazdasági jelentőségét.¹⁴²

Az 1944–45. iskolai évben 6 osztályban (III. fiú, I-VI. vegyes, V-VI. o. összevont) 6 tanító, 1 férfi Bonyhay Lajos, (ő tanította az összevont V-VI. vegyesosztály 58 tanulóját) és 5 nő Csapolczy Elekné, Damjanovich Margit, Nyigrinyi Antalné, Oszwald Magdolna, Pajkos Lajosné tanította a 313 tanulót. Érdekes, hogy az anyakönyvet nem egyidőben zárták le; július 5. V-VI. vegyes o.; július 7. III. vegyes o., július 11. I., IV. vegyes o.; július 14. III. fiú és II. vegyes o.¹⁴³

E tanévben az iskolában már 18 éve dolgozott Zavarkó Alajos II. osztályú altiszt. A kiegészítő fűtő Tatár József volt.

Gyöngyöspüspökiben e tanévben 81 tanuló volt és két tanító, az anyakönyvet 1945. július 15-én Sike Miklós igazgató tanító zárta le.

Áttekintettük Gyöngyös város oktatástörténetét, nagy vonalakban a legrégebb időtől az 1944–45. tanév végéig. Ezen belül részletesebben szövegtünk az alsóvárosi Sőház iskola 100 éves története első 50 esztendejéről. Azt hiszem, hogy ezen frásommal hozzájárultam Gyöngyös város története jobb megismeréséhez.

IRODALOM

RÖVIDÍTÉSEK

GYENA = A Gyöngyösi Alsóvárosi Állami Elemi Népiskola Anyakönyve

GYIAN = A Gyöngyösi Alsóvárosi Állami Iskola Anyakönyvi Naplója

GYKIÉ = A Gyöngyösi Központi Állami Népiskola és Állami Kiegészítő Iskola Évkönyve

GYÁEFLIÉ = A Gyöngyösi Állami Elemi Fiú és Leányiskola Értesítője

¹⁴² A GYAAENA 1945. (a 3. sz. Ált. Iskolában)

¹⁴³ A GYPMIN I-VI. o. 1934–1935. 46.

GYTÉ = A Gyöngyösi Községi Fiú- és Leányiparostanonciskola és Kereskedőtanonc-iskolai Tanfolyam Értesítője
 GYKGÉ = A Gyöngyösi Állami Koháry István Gimnázium Évkönyve
 GYFÉ = A Gyöngyösi Magyar Királyi Főgimnázium Értesítője
 GYPFÉ = A Gyöngyösi Római Katolikus Polgári Fiúiskola Értesítője
 GYPMgÉ = A Gyöngyösi Római Katolikus Polgári és Felső-Mezőgazdasági Fiúiskola Értesítője
 GYFÁÉ = A Gyöngyösi Római Katolikus Polgári Fiúiskolának, a Mária Valéria Intézet és Fejérváryné Árvaház Római Katolikus Iskoláinak Értesítője
 GYPNN = A Gyöngyöspüspöki Római Katolikus Elemi Népiskola Anyakönyvi Naplója
 GYPMIN = A Gyöngyöspüspöki Római Katolikus Elemi Mindennapos Iskola Anyakönyvi Naplója
 HML = Heves Megyei Levéltár
 GYVL = Gyöngyös Város Tanácsa Levéltára

BENDA Kálmán

1982. Magyarország történeti Kronológiája II. 1526–1848. Budapest.

CSIFFÁRY Gergely

1985. Akiket visszavártak... Szovjet hősi halottak Heves megyében. Eger

1938. Gyöngyös város Rákóczi idejében. Gyöngyös

1940. Gyöngyös város 1918–19-ben a forradalom alatt. Vác

1943. Gyöngyös város története 1526–ig. Gyöngyös

DRASKÓCZI István

1948. Gyöngyös település és birtoklástörténete a középkorban In. Tanulmányok Gyöngyösről. Szerk.: Havassy Péter-Kecskés Péter. 91–128. Gyöngyös

ETHEI SEBŐK László

1880. Gyöngyös és vidéke története. Gyöngyös

FORGÁCS Ferenc

1929. Gyöngyös története. Különlenyomat a Gyöngyösi Állami Koháry István Reál-gimnázium 1928–1929. évi Értesítőjéből. Gyöngyös

Gyöngyös rendezett tanácsú város Heves megyében 1885. Kataszteri térkép. Szerkesztette Keller Károly, felvette Frischák Rókus mérnök, helyszínelésnél bejárta a szerző. (a térkép a gyöngyösi Földhivatalban található).

A Gyöngyösi Alsóvárosi Állami Elemi Népiskola Anyakönyve: 1919–1920; 1924–1925

A Gyöngyösi Alsóvárosi Állami Elemi Iskola Anyakönyve: 1943–1944; 1944–1945

A Gyöngyösi Állami Elemi Fiú és Leányiskolák Értesítője: 1899–1942.

A Gyöngyösi Központi Állami Népiskola és Állami Kiegészítő Iskola Évkönyve: 1934–1944. Gyöngyös

A Gyöngyösi Községi Fiú és Leányiparostanonciskola és Kereskedőtanonciskolai tanfolyam Értesítője 1932–1933. Gyöngyös

A Gyöngyösi Állami Koháry István Gimnázium Évkönyve 1944–1945 Gyöngyös.

A Gyöngyösi Magyar Királyi Állami Főgimnázium Értesítője 1919–1920. Gyöngyös

A Gyöngyösi Római Katolikus Polgári Fiúiskolának, a Mária Valéria Intézet és Fejérváryné Árvaház római katolikus elemi iskoláinak Értesítője az 1921–1922. iskolai évről. Gyöngyös

A Gyöngyösi Római Katolikus Polgári Fiúiskola Értesítője 1924–1925. Gyöngyös

- A Gyöngyösi Római Katolikus Polgári és Felső Mezőgazdasági Fiúiskola Értesítője az 1926–1927. iskolai évről. Gyöngyös
- A Gyöngyöspüspöki Római Katolikus Elemi Népiskola Anyakönyvi Naplója I–VI. osztály. 1924–1925; 1925–1926; 1926–1927; 1927–28; 1929–1930; 1930–1931; 1932–1933; 1933–1934. iskolai évről.
- A Gyöngyöspüspöki Római Katolikus Elemi Mindennapos Iskola Anyakönyvi Naplója I–VI. osztály 1934–35–46.
- HORNER István**
1863. Gyöngyös városának történeti, statisztikai és geográfiai leírása. Pest.
- KÁPLÁNY József**
1909. A Gyöngyösi nagyűzvész. In. Gyöngyösi Kalendárium 1909. évre 70–79. Gyöngyös
- KOVÁCS Béla**
1983. Studentek, magisterek, doctorok. In. :Archivum – A Heves megyei Levéltár Közleményei. 5–41. Eger
1984. Gyöngyös város becsületes tanácsa elhatározta. 1659–184 8. Válogatás két évszázad városi határozataiból. Eger. Megyei Statisztikai Közlemények 1912. Budapest
Mátravidéki Hírlap 1934. március 3. III. évf. 9. szám. Gyöngyös
- MISÓCZKI Lajos**
1984. A Gimnázium államosítása. In: Márta Ferenc-Fülöp Lajos-Tóth Sándor-Berecz Endréné (Szerk.). A Gyöngyösi Berze Nagy János Gimnázium Jubileumi Emlékkönyve 1634–1984. 75–81. Gyöngyös
1991. Az 1917. évi gyöngyösi tűzvész. Separatum, Acta Academia Pedagogica Agriensis Nova Series Tom. XX. 31–49. 1991. Eger
- MOLNÁR József**
1992/a. Címképünkön a Pater Kiss Szaléz és a Zrínyi utca sarkán levő Szentlélek Kápolna látható. Gyöngyösi Műsor 1992. március 29–32. Gyöngyös
1992/b. Címképünkön a 4. sz. Általános Iskola – egykor a Fejérváryné Árvaház látható. Gyöngyösi Műsor. 1992 október 27–31. Gyöngyös
- MONOK István**
1986. A Gyöngyösi református gyülekezet lelképásztorai és tanítói 1557–1710. Budapest
- SOÓS Imre**
1992. Mezővárosi normaiskolák az egeri egyházmegyében 1779-től 1845-ig. Eger
- SZAKÁLY Ferenc**
1984. Gyöngyös gazdasági és társadalmi változásai a török korban. In: Tanulmányok Gyöngyösről. Szerk. Havassy Péter-Kecskés Péter. 147–178. Gyöngyös
- VÉBER János**
1937. A Gyöngyösi tűzvész 1917. május 21-én. Gyöngyösi Kalendárium 1937. VIII. évf. 88–95. Gyöngyös.
- VOIT Pál**
1978. Gyöngyös és környéke műemlékei. Különnyomat a Heves me-gye műemlékei III. kötetéből. Budapest.

Molnár József

Angaben zur Geschichte des Bildungswesens in Gyöngyös bis 1945 mit besonderer Rücksicht auf die Tätigkeit der Salzhaus-Schule

Der Autor stellt die Geschichte der Gyöngyöser Schulen vom Mittelalter bis 1945 vor. Er erwähnt die schon 1301 bekannten Pfarrschulen. Die Franziskaner wurden in den 1360–80er Jahren in der Stadt angesiedelt, wahrscheinlich war die Ordensschule in ihrem Kloster. Zwischen 1480–1538 haben die Begina-Nonnen Mädchen unterrichtet. Im XV XVII. Jahrhundert war die Elementarschule der Stadt in der Gegend der Sankt Bartholomeus Kirche, die von einer Stadtmauer umgeben war. Seit 1573 gab es eine reformierte Elementarschule, im XVIII. Jahrhundert funktionierte auch eine Mittelschule. Die Jesuiten haben 1634 auf die Bitte des Stadtrates ein Gymnasium gegründet. Von Anfang des XVIII. Jahrhunderts an hat sich der Stadtrat mehrmals mit den Schulen der Stadt beschäftigt. Seit Mitte des XVIII. Jahrhunderts haben die Schwestern dritten Ranges mehr als 100 Jahre eine Mädchenschule unterhalten (Maria-Schule). 1894 wurde die bürgerliche Mädchenschule eröffnet.

Der Autor berichtet hauptsächlich über die Geschichte der staatlichen Elementarschulen, besonders durch die Geschichte der untröstlichen Salzhauschule, die 1955 Hundert Jahre alt war.

MOLNÁR JÓZSEF
MÁTRA MÚZEUM
H-3200 GYÖNGYÖS
Kossuth u. 40.